

De zwakte van het midden

Niet alleen regeringspartijen PvdA en VVD hebben een probleem nu hun aanhang in de peilingen gehalveerd is, ook de andere middenpartijen CDA, D66 en GroenLinks dreigen vermorzeld te worden tussen de flanken op links (SP) en op rechts (PVV).

MATTHIJS ROODUIJN & GIJS SCHUMACHER

Politicologen aan respectievelijk de universiteit van Odense en de UvA. Beiden schrijven regelmatig op het blog stukroodvlees.nl

Het tweede kabinet-Rutte is op zijn eerste verjaardag de helft gekrompen in de peilingen. Alle redenen dus om feestmutsen en toeters te verwachten bij de oppositie. Maar niets is minder waar. De 'oppositie van het midden' (bestaande uit CDA en D66) blijft steken op zo'n 15 gepeilde zetels ieder. Dat is een lichte winst, maar het staat in schril contrast met het verlies van PvdA en VVD. GroenLinks profiteert bovendien in het geheel niet van de virtuele neergang van de coalitie. Alleen 'de oppositie van de flanken' doet goede zaken: de PVV verdubbelt haar zetelaantal, en ook de SP staat op ruime winst. Wat is er aan de hand met de middenpartijen en wat kunnen ze doen om het tij te keren?

Het is logisch dat de flanken profiteren wanneer centrumlinks en centrumrechts samen een coalitie vormen. De PvdA en VVD kruipen immers naar elkaar toe, smeden compromissen en bieden daarmee ruimte aan radicale partijen om zowel linksom als rechtsom kritiek te spuien. Onderzoek laat zien dat wanneer de partijen in het midden van het politieke spectrum naar elkaar toetrekken, niet alleen rechts-radicalen profiteren,¹ maar voor alle anti-establishmentpartijen – zowel links als rechts – de kansen op zetelwinst toenemen.²

Dit geldt overigens nog sterker wanneer er sprake is van een grote coalitie met zowel centrumlinkse als centrumrechtse partijen.³ Denk aan Nederland in 2002, toen Pim Fortuyn zijn historische electorale successen boekte met kritiek op de puinhopen van acht jaar Paars. Mensen vonden destijds ook daadwerkelijk dat centrumlinks en -rechts naar elkaar toe waren gekrompen. Het Nationaal Kiezersonderzoek vraagt mensen bij iedere verkiezing om partijen op een schaal van 0 (links) tot 10 (rechts) te plaatsen. In 1994 gaf men de PvdA gemiddeld een 3,0 en de VVD een 7,0. Dat is een verschil van 4 punten. In 2010 gaf men de PvdA een 3,2 en de VVD een 7,3. Dat is een soortgelijk verschil van 4,1. In 2002, echter, gaf men de PvdA gemiddeld een 4,4 en de VVD een 8,0. Dat is een veel kleiner verschil van 3,6. Vermoedelijk zouden kiezers de partijen nu, na een jaar Rutte-Asscher, ook een stuk dichterbij elkaar plaatsen. In die zin is het Paars 'all over again'.

Maar er is meer. Het huwelijk tussen links en rechts lijkt ook het onderscheidende vermogen van de middenpartijen in retorische zin vernietigd te hebben. Het succes van de oppositie aan de flanken is gedeeltelijk te danken aan het gebruik van een meeslepend ver-

haal over een sterk en krachtig Nederland, badend in voorspoed en zonder inmenging van buitenaf.

De PVV en de SP verkondigen een duidelijke boodschap over hoe de Nederlandse samenleving er in de toekomst uit zou moeten zien. Ze willen een Nederland dat voor zichzelf zorgt; een Nederland waarin de gang van zaken niet wordt gedictieerd door corrupte politici, grote bedrijven, Brusselse bureaucraten, en, in het geval van Wilders, gelukzoekende immigranten uit de islamitische wereld of uit Oost-Europa.⁴

Het midden steekt hier schril bij af. Geen enkele middenpartij weet een verhaal te vertellen dat in de verste verte meeslepend is.⁵ Neem Ruttes veelbesproken H.J. Schoo-lezing. Heel knap dat hij alles uit zijn hoofd wist voor te dragen, maar een onderscheidend verhaal ontbrak. Hij was nota bene trots op het gebrek aan visie!

Ook bij de PvdA ontbreekt een dergelijk verhaal. Tekenend was dat Wouter Bos bij Zomergasten meer over strategie sprak dan over hét (of zijn) PvdA-verhaal. Dit betekent overigens niet dat er een gebrek aan ideeën is. De meeste partijen weten beter dan ooit gedetailleerde beleidsplannen op te stellen en genuanceerde verhalen te vertellen op de meest specifieke beleidsterreinen. Het probleem is niet een gebrek aan ideeën, maar het gebrek aan *onderscheidende* ideeën.

Bij het fractievoorzittersdebat op Prinsjesdag kwamen CDA en D66 niet veel verder dan het benadrukken van de noodzaak van 'hervormingen' of 'ombuigingen'. Het enige ver-

schil met de regering was dat de oppositie de hervormingen sneller wilde doorvoeren (Pechtold) of vond dat er meer hervormingen moesten worden doorgevoerd (Buma). In de alternatieve begrotingen plakt de oppositie van het midden een extra pleistertje op de wonde, maar doet in de kern weinig anders dan de regering.

Door het gebrek aan onderscheid is het moeilijk om nieuwe kiezers aan te trekken.⁶ De namen verschillen wel, maar wat is verder precies het verschil tussen VVD, PvdA, D66 en CDA? Zouden de plannen van een kabinet met CDA en D66 er wezenlijk anders hebben uitgezien dan de huidige plannen? In grote lijnen hoogstwaarschijnlijk niet.

Wat kan het midden nu doen om het tij te keren? Ten eerste: werk met elkaar samen. Voor de oppositiepartijen van het midden betekent dit dat ze het verzet tegen de regering dienen te staken. Een beetje tegenstribbelen mag, maar een zieke patiënt kun je beter direct opereren. Omdat de regering geen meerderheid heeft in de Eerste Kamer, hebben D66 en het CDA de mogelijkheid om Rutte II te maken of te breken. Zo zouden ze ervoor kunnen kiezen de hervormingsvoorstellen van het kabinet niet te ondersteunen. De kans is dan groot dat het kabinet uiteindelijk zal vallen.

Dat zal een zelfvernietigende strategie blijken voor de oppositie van het midden. Die oppositie draagt op deze manier namelijk niet alleen bij aan een groeiende onvrede over de regering en haar beleidsagenda, maar wakkerkt zo ook cynisme over politieke besluitvorming in het algemeen aan. Zo ontnemen de oppositiepartijen van het midden zichzelf de mogelijkheid om in de toekomst publieke steun te genereren voor hun *eigen* hervormingsplannen.

Bij de volgende verkiezing is de kiezer hervormingsmoe en dan kom je met een snellere en diepere hervormingsagenda helemaal nergens. Bovendien zouden CDA en D66 in dit geval verantwoordelijk worden gehouden voor het laten vallen van een kabinet in crisis-

Het probleem is niet een gebrek aan ideeën, maar het gebrek aan onderscheidende ideeën

Matthijs Rooduijn & Gijs Schumacher *De zwakte van het midden*

tijd. Niet bepaald een goede uitgangspositie bij nieuwe verkiezingen.

Kortom: overbrug die paar millimeters verschil met de regering. Hiervoor zullen ook PvdA en VVD natuurlijk over de brug komen met concessies. Het lijkt ons voor PvdA en VVD verstandig dat te doen. Uiteindelijk zullen ze steun moeten krijgen van de oppositie. Bij star vasthouden aan de eigen plannen zal uiteindelijk het kabinet vallen. En nieuwe verkiezingen kunnen ook de regeringspartijen nu missen als kiespijn.

Ten tweede zal het midden die ideologische veren weer op moeten plakken. Om uit de vermorzeling vanuit de flanken te komen zullen de middenpartijen iets aan hun inhoudelijke boodschap moeten doen. D66 stond altijd voor democratische vernieuwing en bij het CDA kwam de nadruk op normen en waarden dicht in de buurt van een meeslepend en onderscheidend verhaal. Inmiddels lijken de kroonjuwelen van D66 echter ergens diep in een la te zijn opgeborgen en werpt de partij zich vooral op als een alternatief voor de PVV.

Denk aan de oproep van Pechtold aan Wilders tijdens de Algemene Beschouwingen om afstand te nemen van Hitlergroeten en neonazistische symbolen (iets wat Wilders eerder overigens al gedaan heeft).

Het CDA lijkt vooral bezig te zijn met het vinden van zijn plek als oppositiepartij die het de regering niet gemakkelijk maakt, maar tegelijkertijd wel haar verantwoordelijkheid neemt. Een dubbelrol waar Buma duidelijk nog mee zit te worstelen. GroenLinks is sinds het aftreden van Halsema überhaupt op zoek naar zichzelf en haar positie in het politieke spectrum.

Ook de regeringspartijen doen het niet denkbeeldig: hun gezamenlijke meeslepende verhaal over de 'participatiesamenleving' lijkt vooral hoon op te roepen. Bovendien past dit verhaal beter bij het CDA dan bij PvdA of VVD. Nog maar weinig succesverhalen dus, in het politieke midden. Wij vrezen dat het midden zonder eigen meeslepende en onderscheidende verhalen er ook in de nabije toekomst niet snel in zal slagen kiezers te enthousiasmeren.⁷

Noten

1 Kitschelt, H. & A. McGann (1995), <i>The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis</i>, Ann Arbor: The University of Michigan Press. 2 Abedi, A. (2004), 'Challenges to established parties: The effects of party system features on the electoral fortunes of anti-political-establishment parties', in: <i>European Journal of Political Research</i>, 41, pp. 551-583. 3 Arzheimer, K. & E. Carter (2006), 'Political opportunity	structures and right-wing extremist party success', in: <i>European Journal of Political Research</i>, 45, pp. 419-443. 4 Zie voor meer over de overeenkomsten tussen de flanken op links en rechts: Halikiopoulou, D. Nanou & S. Vasilopoulou (2012) 'The paradox of nationalism: The common denominator of radical right and radical left euroscepticism', in: <i>European Journal of Political Research</i>, 51(4), pp. 504-539. 5 Zie voor meer over het gebrek aan meeslepende verhalen:	Van Kersbergen, K. (2010) 'Quasi-Messianism and the Disenchantment of Politics', in: <i>Politics and Religion</i>, 3, pp. 28-54. 6 Carter, E. (2005), <i>The Extreme Right in Western Europe: Success or Failure?</i>, Manchester: Manchester University Press. 7 Zie Lupu, N. (2013), 'Party Brands and Partisanship: Theory with Evidence from a Survey Experiment in Argentina', in: <i>American Journal of Political Science</i>, 57(1), pp. 49-64.